

Radio in Rwanda

Liefdezaaien

De populaire radiossoap 'Musekweya' moet de Rwandezen verzoenen na de genocide. Maar de werkelijkheid is weerbarstig.

foto's Aniek Stekete tekst Eefje Blankevoort

René tijdens de uitzending,
Rilundo, 8.59 pm

Fans sturen veel brieven aan de makers van *Musekweya*

Iedereen is opgestaan om de kakkerlakken te vermoorden,' klonkt het twintig jaar geleden op Radio Television de Milles Collines (RTL)M). De genocide in Rwanda, die begon op 7 april 1994, dient vaak als schoolvoorbeeld van de invloed van haatmedia. *Genocidaires* zouden hun misdaden met een radio in de ene en een machette in de andere hand hebben gepleegd. De semi-private RTL)M was het meest berucht. Na de genocide werd de radiozender verboden, het Rwanda-tribunaal in Arusha veroordeelde drie RTL)M-kopstukken tot zware gevangenisstraffen. Uit angst voor hernieuwd haatzaaien werden private media tien jaar lang verboden. Vandaag de dag is Rwanda nog altijd een radioland. Waar je ook rondloopt in Rwanda – tussen de blinkend nieuwe hoogbouw in Kigali of op het platteland – altijd en overal waait er wel een flard van een radiouitzending langs. Geschat wordt dat slechts 3 procent van de bevolking een televisie bezit, maar toegang tot de ether – met een transistorradio of mobieltje – heeft iedereen inmiddels. De radiosoap *Musekweya*, uitgezonden op Radio 1 van Rwanda, bereikt dan ook honderdduizenden luisteraars. 'Radio is direct, bereikt altijd en overal een heleboel mensen,' zegt scriptschrijver Charles Rukundo. 'Het is nog altijd hét medium om de bevolking te informeren en te onderwijzen.'

Om nieuwe geweldsuitbarstingen te voorkomen, riep de Nederlandse organisatie Radio La Benevolencia tien jaar geleden de radiosoap *Mu-*

sekweya, 'Nieuwe dageraad', in het leven. Op dezelfde frequentie van waaruit *hate speeches* opzweepten tot moorden, zendt *Musekweya* nu een boodschap van verzoening uit. Op het eerste gezicht klinkt het programma als een doodnormale soap, vol intriges, helden, schurken en romances, gesitueerd in twee rivaliserende dorpen: Bumanzi en Muhumuro, gelegen op twee tegenover elkaar liggende heuvels. Maar er is een verschil: de soap moet de luisteraars niet alleen vermaken, maar vooral bijbrengen hoe geweld ontstaat en hoe het kan worden voorkomen. Ook al is het inmiddels twintig jaar geleden dat de genocide plaatsvond, toch is dat geen overbodige luxe, zegt scriptschrijver André Musegara. 'Verzoening en gedragsverandering zijn een heel lang proces. Bovendien, nergens ter wereld bestaat een perfecte samenleving.'

Rwanda lijkt de perfectie anders wel na te streven. Verzoening, veiligheid en vooruitgang zijn de kernwoorden van de regering onder president Paul Kagame. In 2000 werd het 'Vision 2020'-programma gelanceerd, met als doel het land in twintig jaar tijd te transformeren tot een verenigd, democratisch middeninkomen-land. Wie in Kigali rondloopt, ziet de vooruitgang ervan afspreken: de eenvoudige huisjes en ongeplaveide rode wegen maken in razend tempo plaats voor fonkelende nieuwbouw, villawijken, splinternieuwe infrastructuur en *shopping malls*. Anders dan in veel andere Oost-Afrikaanse steden is het er veilig. Ook het arme platteland wordt meegenomen in de vaart der volkeren. Voor 1 pond per jaar heeft iedereen een gezondheidsverzekering, het onderwijs is gratis en het 'One Cow per Poor Family' helpt de allerarmsten hun kwaliteiten van leven te verbeteren. De 7 procent economische groei sinds tien jaar oogst internationale lof.

Een kwestie van het hart

Maar wie in Rwanda rondloopt, bekruipt tegelijkertijd het gevoel dat er iets niet klopt. Het is té mooi, té rustig, té geordend. De Rwandezen zijn op hun hoede, kritische vragen worden met stilzwijgen beantwoord. Niet verwonderlijk, de regering-Kagame vertoont in toenemende mate autoritaire trekjes. Sinds 2002 is het Rwandezen weer toegestaan radio te maken. Maar nog steeds staat de pers onder strenge controle van de overheid. Oppositiepartijen wordt de mond gesnoerd. Het is verboden over Hutu's en Tutsi's te praten. Wie dat wel doet, kan bestraft worden voor het uitdragen van 'genocide-ideologie'. Een krampachtig en totalitair beleid, vinden critici. 'Er is één ding dat iedereen in overvloed heeft en dat is angst,' zegt mensenrechtenactiviste 'Petronilla', die uit vrees voor vervolging niet haar echte naam gebruikt. 'Volgens de rapporten en politieke speeches gaat het geweldig met de verzoening. Maar de realiteit is dat niemand iets

durft te zeggen. Hoe kun je praten over verzoening als iedereen elkaar wantrouwt?'

Terwijl de oude tegenstelling tussen Hutu's en Tutsi's in de officiële retoriek wordt uitgebannen – de overheid bezigt de slogan: 'I am Rwandan', 'Ndi Umunyarwanda' in Kinyarwanda – heerst er onder de oppervlakte veel onvrede. Elk jaar is Rwanda tijdens de hele maand april ondergedompeld in diepe rouw. Maar terwijl de slachtoffers van de 'genocide tegen de Tutsi's' worden herdacht, is er voor slachtoffers onder de Hutu's geen aandacht. Kinderen van ouders zijn vaak economisch en sociaal achtergesteld en worden gewantrouwd. Volgens de Rwandese overheid is verzoening voor meer dan 80 procent bereikt. Welnee, zeggen anderen, verzoening wordt gepredikt maar niet geïmplementeerd. En wat is verzoening eigenlijk? 'Economische noodzaak,' zoals miljonair Eugene Nyagahene het noemt? Of 'een kwestie van het hart', zoals mensenrechtenactiviste 'Petronilla' stelt? En kan radio een zinvolle bijdrage leveren aan het proces van verzoening?

Bijna iedereen in Rwanda kent *Musekweya* en velen hebben een favoriet personage. Maar het is lastig om het exacte succes van een soap te meten. 'Natuurlijk is het moeilijk om te bepalen of we nieuwe uitbarstingen van geweld helpen voorkomen,' zegt *Musekweya*-directeur Aimable Twahirwa. 'Maar ik geloof absoluut dat wij door het verspreiden van een positieve boodschap bijdragen aan verzoening.'

Als bewijs voor hun succes wijzen de makers op de enorme stapel fanmail en steunbetuigingen die ze per sms en e-mail binnenkrijgen. 'Door *Musekweya* heb ik de moordenaars van mijn vader leren vergeven,' schrijft fan Grace. 'Ooit was ik als Rutaganira, verspreidde ik haat en etnische segregatie, maar nu ben ik tot inkeer gekomen,' schrijft een ander. Het is de teneur van veel van de fanmail die *Musekweya* ontvangt. 'Iedereen heeft zijn favoriet waarmee hij of zij zich kan identificeren,' verklaart scriptschrijver André. 'In de soap veranderen de "bad guys" gaandeweg in "good guys", de bedoeling is dat onze luisteraars met hen mee veranderen.' ■

'Love Radio' is een transmediadocumentaire van Eefje Blankevoort en Aniek Steketee over het proces van verzoening in post-genocide Rwanda aan de hand van de populaire radiosoap 'Musekweya'. Het bestaat uit een webdocumentaire, mobiele tap stories (voor de smartphone) en een tentoonstelling in Foam die 11 juli opent; www.loveradio-rwanda.org

Drocella Mukarubayiza spreekt in de studio de stem in van de slechte Zaninkha. 'Soms wordt mijn stem herkend, in een bus bijvoorbeeld, dan hoor ik mensen achter mij opgewonden de naam van mijn personage fluisteren'

'In de soap veranderen de "bad guys" gaandeweg in "good guys"'

Marie tijdens de uitzending, Nyamirambo Kigali, 8.50 pm

Gideon tijdens de uitzending, Kimihururo, Kigali, 8.55 pm

Xavier (rechtsboven) met zijn familie tijdens de uitzending, Rilundo, 9.10 pm

Radio, Musambira

Soms lijkt de soap zelfs werkelijkheid te worden, zoals in de regio Muzambira, waar twee dorpen zich naar aanleiding van de soap verzoenden

Modeste tijdens de uitzending, Kicicuro, Kigali, 9.07 pm